

Saksframlegg

VOLD I SKOLEN

Arkivsaksnr.: 10/11794

::: Sett inn innstillingen under denne linja

Forslag til innstilling:

Bystyret gir sin tilslutning til rådmannens forståelse av retningslinjene for oppfølging av trusler og vold mot ansatte i Trondheim kommune. Bystyret ber likevel om at rådmannen bedrer oppfølgingen gjennom at:

1. Rådmannens rutiner for registrering av vold og trusler mot ansatte innskjerpes.
2. Alle skolene utarbeider egne, lokale retningslinjer og rutiner for håndtering av vold og trusler. Rutinene skal ha et tydelig fokus på å ivareta oppfølgingen av ansatte som utsettes for vold og trusler.

::: Sett inn innstillingen over denne linja

... Sett inn saksutredningen under denne linja

Saksutredning:

1 INNLEDNING

I bystyresak 08/2496 *Strategier for utvikling av lærerrollen* vedtok bystyret følgende:

Rådmannen legger frem en helhetlig sak om kommunens arbeid mot vold i skolen. Saken skal redegjøre for hva som gjøres, hvordan arbeidet kan forsterkes og bl.a. inneholde følgende tiltak:

- *Etablere klare rutiner for varsling, kartlegging, registrering og oppfølging av episoder som omfatter vold og/eller trusler i skolen*
- *Klargjøre og tydeliggjøre roller og oppgaver for verneombud og annet HMS-personell i slike saker*
- *Klargjøre og tydeliggjøre enhetsleders rolle og oppgaver når voldsepisoder oppstår*
- *Sørge for at den enkelte skole har tiltaksplan/plan for krisehåndtering. Planen skal inneholde rutiner og tiltak som skal iverksettes dersom vold eller trusselsituasjoner oppstår. Planen skal videre inneholde klare, konkrete tiltak som gjør det mulig med konsekvent holdning til reaksjonen.*
- *Sørge for at de som utsettes for vold og truende oppførsel og deres pårørende får hjelp og støtte og blir gjort kjent med sine muligheter*
- *Praktisere anmeldelser av alle episoder som omfatter vold eller trusler mellom elever og mellom elever og personale ved trondheimsskolene*
- *Styrke det holdningsskapende og forebyggende arbeidet på skolene*

I formannskapet 03.11.2009 stilte Yngve Brox (H) et spørsmål om tilfeller av vold i skolen og barnehager. Med bakgrunn i en redegjørelse fra rådmannen vedtok Formannskapet følgende:

Formannskapet viser til bystyrets vedtak i sak 28/08.

Formannskapet ber rådmannen sørge for at kommunens retningslinjer for håndtering av trusler og vold mot våre ansatte og for anmeldelse av vold mot våre ansatte, er kjent for, forstått av og etterleves av alle ledere ved kommunens enheter.

Rådmannen bes gjøre rede for ulike reaksjonsmuligheter som for eksempel konfliktråd og Restorative Justice i retningslinjene for anmeldelse av vold og trusler, jf pkt V.

Formannskapet ber om at voldstilfeller rapporteres i henhold til gjeldende retningslinjer, og at dette innarbeides i årsrapporten.

Både på generell basis og knyttet til konkrete hendelser har temaet vold i skolen vært mye debattert. Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU) og Ungdommens bystyre har behandlet saken, samt at saken er drøftet med Utdanningsforbundet og Norsk Skolelederforbund. Bystyrets bestilling av en sak om kommunens arbeid mot vold i skolen var koblet opp mot sak om lærerrollen. Den foreliggende saken har derfor primært fokus på vold mot ansatte.

2 VOLD OG FOREKOMST AV VOLD

Vold er handlinger som skader, smerter, skremmer eller krenker andre mennesker. Man utøver vold med den hensikt å få en eller annen form for makt eller kontroll, enten over et annet menneske eller over en situasjon. Vold deles ofte inn i fem undergrupper:

- Fysisk vold – bruk av fysisk makt som skader, smerter eller skremmer
- Seksuell vold – enhver maktbruk rettet mot et annet menneskes seksualitet
- Psykisk vold – maktbruk som ikke er direkte fysisk, men som inneholder elementer ment for å skade, skremme, såre eller krenke
- Materiell vold – handlinger rettet mot gjenstander for å skremme, skade eller påvirke andre
- Latent vold – virker styrende på mennesker ved at den ligger der som en mulighet, og virker dermed svært nedbrytende over tid

Forholdet mellom mobbing og vold er viktig. Mens mobbing alltid er vold, vil vold bare noen ganger være mobbing. Det sentrale skillet ligger i at mobbing først og fremst er et maktproblem, utøvet av mennesker og grupper som er i en posisjon av makt eller overtall, og som bruker situasjonen målrettet og kontrollert til å plage andre. Vold er et aggresjons- eller avmaktspproblem, der mennesker grunnet avmakt eller mangel på selvkontroll reagerer med eksplosive handlinger. Man snakker gjerne om fem årsaker til voldelige handlinger:

- Situasjonelle årsaker – vold og aggresjon blir en forsvarsreaksjon fra mennesker som er redde, utrygge, uviktige, overhørte eller avmektige
- Individuelle årsaker – oppvekstfaktorer som for eksempel omsorgssvikt, rusmisbruk og mobbing
- Grupperelaterte årsaker – påvirkning, normer og press fra en gruppe
- Sosiale/kulturelle årsaker – forhold i samfunn og miljø som fremmer vold, for eksempel kjønnsroller, mangel på innflytelse og muligheter, klasseforskjeller og fattigdom
- Voldsrelaterte årsaker – det at vold avler vold

2.1 Undersøkelser om vold i skolen

En EU-undersøkelse fra 2000 viser at fire prosent av alle arbeidstakere utsettes for vold på arbeidsplassen, mens 12 prosent av arbeidstakerne innenfor utdanningssektoren har vært utsatt for truende adferd eller mobbing. I Danmark viste en undersøkelse fra 2001 at 23 prosent av lærerne ble utsatt for vold eller trusler om vold. I grunnskolen i Oslo økte antallet voldsepisoder med 37 prosent fra 2005 til 2008. Over halvparten av tilfellene skyldtes vold mot ansatte.

De lærerne som er mest utsatt, er de som jobber om kvelden, utfører arbeid alene, har hjemmebesøk, har arbeid med barn med særskilte behov eller har direkte kontakt med elever eller foresatte.

Trondheim kommune

En undersøkelse blant 900 medlemmer i Utdanningsforbundet i 2005 viste at 45 prosent hadde opplevd vold, trusler og trakassering mot ansatte mer enn en gang de siste fem årene, mens 23 prosent hadde opplevd flere typer vold eller truende situasjoner.

Utdanningsforbundet i Trondheims gjennomførte våren 2008 en undersøkelse der lærerne ble spurt om de hadde opplevd trusler, fysiske angrep, utrygghet eller at de hadde måttet gripe inn i voldsepisoder mellom andre de siste fem årene. 47 prosent hadde mottatt trusler de opplevde som ubehagelige. Langt de fleste av disse hadde opplevd dette kun én gang. 57 prosent svarte at de aldri hadde blitt angrepet, mens 20 prosent hadde er blitt det noen ganger. 65 prosent oppga at de aldri har kjent seg utrygg, mens 21 prosent hadde følt seg utrygg noen ganger, de fleste av disse er kvinner i ungdomsskolen. 59 prosent av de kvinnelige lærerne i ungdomsskolen har opplevd utrygghet én eller flere ganger. 79 prosent har grepet inn i voldsepisoder mellom andre én eller flere ganger, flest i barneskolen, færrest i ungdomsskolen.

2.2 Ungdomsvold i Trondheim

Volden i ungdomsmiljøene i Trondheim er sammensatt og vanskelig å beskrive kort. Hvis vi ser på den anmeldte volden i Trondheim det siste tiåret, viser statistikken at den anmeldte vold for dem under 18 år har økt fram til 2006, og siden gått mye ned. Fra 2006 til 2009 har den registrerte ungdomskriminaliteten i Trondheim blitt redusert fra 375 til 220 enkeltungdommer. I aldersgruppen 13-18 år utgjør dette 1,52 % av ungdommene.

Etter 2006 ble det igangsatt flere tiltak rettet spesielt mot vold i ungdomsmiljøene (blant annet 22B, Restorative Justice/oppfølgingsteam og Sommerprosjektet). Den anmeldte volden gjenspeiler imidlertid ikke nødvendigvis den reelle situasjonen, men er et barometer på hvilken vei utviklingen går.

Flere faktorer kan imidlertid bidra til at man igjen får en negativ utvikling. Det har vært en økning i antallet familievoldssaker og i saker relatert til vold i nære relasjoner. Antallet som benytter krisesentrene, har økt fra 67 kvinner i 2006 til 91 i 2009. I samme periode er antallet barn økt fra 48 til 64. 55 prosent er minoritetsspråklige kvinner. Barn som opplever vold i hjemmet eller i nære relasjoner, kan selv utvikle seg til voldsutøvere. Barnevernsvakten i Trondheim har økt saksmengden fra 924 saker i 2006 til 1493 saker i 2009. I samme periode har antall saker med barn fra 567 til 969. Forskning viser at ca 0,9 prosent av de som spiller svært mye voldelige dataspill, eller blir eksponert for vold gjennom andre billedmedia, blir mer voldelige selv.

Tilbakemeldinger fra skoler, helsesøstre og BFT generelt viser en tendens til økning av psykiske utfordringer i ungdomsmiljøene. Dette kan gi flere utslag: problemer med å komme på skolen, internskulking, selvskading, rusbruk og vold med mer. De fleste skoler melder, til tross for dette, om lite vold i skolesituasjonen. Det er noen få skoler som opplever dette som en større utfordring, og det ser ut som om deres utfordringer til en viss grad henger sammen med befolkningssammensetningen i skolekretsen.

Den mest alvorlige volden er begått av minoritetsspråklige gutter. Selv om de er få i antall, viser undersøkelser at de kommer fra svært konfliktfylte områder av verden. De fleste bor sammen med enslig mor som selv er traumatisert, og hvor man som eldste gutt/mann i familien har overtatt farsrollen. Dette gir store utfordringer.

Det er på bakgrunn av dette ingen indikasjoner på at vold i ungdomsmiljøene øker. Tvert imot ser det ut som om det går i riktig retning. Imidlertid ser vi at den vold som utøves, er blitt grovere, men dette gjelder

Trondheim kommune

forholdsvist få saker i Trondheim.

2.3 Vold i trondheimsskolen

I 2009 ble det i trondheimsskolen skrevet 45 registreringsskjema knyttet til truende atferd av elever overfor ansatte. Sett i lys av undersøkelser om slik atferd kan det lave antallet tyde på en viss underrapportering. I 2009 ble det levert seks anmeldelser til politiet på grunn av vold eller trusler om vold av elever overfor ansatte eller medelever. De anmeldte var mellom 8 og 15 år. Dette dreier seg om grove tilfeller av trusler og vold og manglende evne til å takle grensesetting.

Rektorene forteller at volden i hovedsak utføres av et fåtall elever, men at dette er elever som utøver vold gjentatte ganger. Dette er elever med atferdsvansker, emosjonelle vansker, lærevansker, svak impulskontroll og elever som motsetter seg korrigering fra voksne. Volden som utøves, dreier seg om slag, spark, biting, kloring, spyting, dytting, lugging, skalling, kasting av gjenstander, stygg ordbruk/trusler som skaper redsel og sjikanøs ordbruk på nettet/nettmobbing.

Det er klart flest gutter blant voldsutøverne, men det finnes også jenter som utøver nokså grov vold. Jentene hører nesten alltid hjemme på ungdomstrinnet. I Trondheim finnes det elever som utøver vold i alle bydelene.

Rektorene mener det ofte er de samme voksne som utsettes for vold. Det kan være flere årsaker til dette. Ofte har noen få lærere på en skole et særskilt ansvar for å håndtere de vanskeligste elevene, og disse vil nødvendigvis oftere komme opp i situasjoner der vold oppstår. En annen forklaring kan være at enkelte lærere gjennom sin væremåte fremprovoserer aggressiv atferd fra enkelte elever. Elevundersøkelsen viser for eksempel at en del elever føler seg mobbet eller urettferdig behandlet/diskriminert av lærere eller andre voksne (se for øvrig Kvalitetsmelding for trondheimsskolen 2008/2009).

3 FOREBYGGING AV VOLD

Vold kan forebygges gjennom at man bygger gode relasjoner til barn og unge. Det er derfor viktig at man prøver å påvirke barna positivt, gjennom egen bevissthet og egne holdninger, innen områder som: Respekt, likeverd, anerkjennelse, ansvar, toleranse, nestekjærlighet, solidaritet, rettferdighet, ærlighet, fred, forvalteransvar og humor. Dessuten:

- Gjennom å samtale og lytte
- Anerkjenne eleven som den personen vedkommende er, skille mellom det eleven gjør og hvem eleven er
- Være nysgjerrig, vise genuin interesse for hver enkelt elev
- Bry seg
- By på seg selv
- Se og rose det positive eleven gjør, sosialt og faglig
- Bruke elevens navn og søke blikkontakt
- Være støttende
- Vise varme og omsorg
- Vær tydelig, si det man mener og mene det man sier
- Gi og akseptere/ta kritikk
- Bruk av humor uten sarkasme
- Vær fleksibel uten å være ettergivende, evne å se andres perspektiv, men likevel bevare sitt eget
- Vær sensitiv uten å miste profesjonell distanse, følsom uten å la seg manipulere

Trondheim kommune

- Evne å tåle provokasjoner

Bakgrunnen for disse rådene er at anerkjennelse og omsorg kjennes sterkest og mest ekte når det kommer fra en voksen som også setter grenser. Tilsvarende vil en voksen som ikke gir anerkjennelse og omsorg, ha et troverdighetsproblem når vedkommende prøver å sette grenser. Hensikten med regler er å gjøre hverdagen trygg og forutsigbar for elevene og tydeliggjøre for elever og foreldre hva skolen forventer av den enkelte elev.

I Utdanningsforbundets landsomfattende undersøkelse svarte cirka halvparten av lærerne at de i stor grad er i stand til å håndtere truende situasjoner eller voldsepisoder rettet mot seg selv. Bare én av ti føler seg lite i stand til det. Troen på seg selv er størst blant dem som har opplevd dette tidligere. Ca. halvparten av lærerne mener også at de kan håndtere voldsepisoder mellom elever eller mellom elev og annen lærer. Flere menn enn kvinner har tro på egen evne til å håndtere slike episoder.

3.1 Arbeidet med vold i trondheimsskolen

I trondheimsskolen skal vi ha nulltoleranse overfor vold og trakassering. Nulltoleranse betyr at det gripes raskt inn hver gang det skjer noe som skolen ikke aksepterer, og at varslede konsekvenser gjennomføres. Det holdningsskapende arbeidet og utforming av ordensregler bør gjøres av skolens ansatte, elevene og elevenes foresatte i fellesskap.

Nesten alle skoler i Trondheim har ett eller flere forebyggende tiltak mot vold og mobbing i skolen. Samarbeid med foresatte og undervisningsopplegg er de vanligste forebyggende tiltakene. De fleste skolene samarbeider også med politi og barnevern. Mange skoler gjennomfører praktiske øvelser i å håndtere voldsepisoder.

Rådmannen mener at forebygging av voldsepisoder i skolen krever en bred tilnærming ut fra at vold har sammensatte årsaker. Godt samarbeid med, og oppfølging av, hjemmet, gode strukturer i undervisning og friminutt, god voksentetthet i uteområder, fokus på kosthold og utvikling av læreren som leder i skolen er eksempler på primærforebyggende tiltak som alle, også en potensiell voldsutøver, vil ha nytte av. Sosial ferdighetstrening, rolige soner og strukturerte elevsamtaler er sekundærforebyggende tiltak som vil virke voldsreducerende. Sinnemestringsprogrammer og annen form for individuell- og gruppeterapi er eksempler på tertiærforebyggende tiltak mot vold.

Ungdommens bystyre mener mobbing og vold i skolen ikke er et problem som oppstår blant elever alene. I likhet med forskerne og rådmannen fremhever de viktigheten av holdningsskapende arbeid rettet mot lærerne og nevner spesielt klasseromsledelse, konfliktløsning og et godt forebyggende program. Det er viktig at lærerne fremstår med gode holdninger, respekt, høflighet og tydelighet. Ungdommens bystyre trekker også frem elevmekling som et godt holdningsskapende og forebyggende tiltak, og understreker at flere tilgjengelige tilsynsvakter ute i friminuttene også kan virke konfliktdempende.

Progresjon og kontinuitet i det forebyggende arbeidet er viktig for Ungdommens bystyre. Det må være tydelig hva man forventer av hverandre, og man må gjøre som man sier. Uansett hvilket forebyggende program som velges, må dette holdes fast ved over tid.

Man skiller ofte mellom forebyggende, lokale tiltak og forskningsbaserte, evidensbaserte, forebyggende tiltak. Forebyggende, lokale tiltak er ulike typer trivsels- og skolemiljøtiltak. Forskningsbaserte, forebyggende tiltak er tiltak som er påvist å ha effekt gjennom forskning. I Trondheim er det en markant

Trondheim kommune

økning i skoler som tar i bruk forskningsbaserte, forebyggende programmer. Det er et mål å tilby ulike primær- og sekundærforebyggende programmer i trondheimsskolen. Trondheim kommune har for eksempel drevet prosjektet "Vi bryr oss" i seks år. I fokus står sosial kompetanse i bred forstand, og det benyttes ulike forebyggende programmer.

Forskere sier at skolen kan forebygge vold og redusere voldsbruken gjennom et aktivt arbeid med å skape et skolemiljø der elevene føler seg trygge, hørt og viktig, og der de har oversikt og struktur. Det er viktig å følge opp elevene i forhold til det å ha empati med andre og aggresjonskontroll. Det er også viktig å skille mellom sinne, som er en naturlig og viktig følelse, og bruk av vold.

De skoler som lykkes i å utvikle et godt, sosialt læringsmiljø, greier å fremstå som et samlet hele. De ansatte jobber mot felles mål, der sosiale og faglige prinsipper har støtte fra et samlet personale. Det er støttende og respektfylte relasjoner mellom ansatte, mellom ledelse og ansatte, mellom ansatte og elever, mellom ansatte og foreldre og mellom skolen og nærmiljøet. Skolen har et system for å ivareta omsorg for alle. Disse skolene har fokus på ledelse og endringsarbeid, har en proaktiv og autorativ klasse- og gruppeledelse, legger vekt på læring av sosial kompetanse og har felles forventninger og standarder med konsistent bruk av regler og konsekvenser.

3.2 Tverrfaglig samarbeid

Siden 2001 har hver bydel tverrfaglig og tverretattlig samarbeidsteam. Her deltar ungdomsskolene, videregående skole, kulturenheten, barne- og familietjenesten tiltak og forvaltning samt helsesøster, politi, Kirkens bymisjon ved omsorgsstasjonen for barn og unge, RBU, Ungdomsbasen ved ungdomspakken og kirken, hvis de har fritidstilbud for barn og unge. I samarbeidsteamene diskuteres utfordringer i ungdomsmiljøene og hvilke tiltak som skal iverksettes overfor enkeltpersoner, grupper eller steder. Deler av dette forumet tas ut og samarbeider opp mot enkeltpersoner eller grupper av ungdom.

Skolen tar også direktekontakt ved utfordringer i skolemiljøet eller med enkeltpersoner. Skolene kontakter skoleteamet ved ungdomsenheten, Forebyggendegruppen hos politiet, barne- og familietjenesten, og skolen drøfter også saker i skoleteamene i sine respektive bydeler. Det iverksettes tiltak etter hvilke utfordringer som avdekkes.

Skoleteamet er fra 01.08.2009 utvidet med 50 % stilling. Dette innebærer at skolene får bistand allerede fra 1. klasse ved utagering og atferdsvansker hos barn. Det gis jevnlig kurs i håndtering av atferdsavvik, mobbing, klasseledelse m.m. Det gis også oppfølging og veiledning av grupper elever og voksne ved enkeltskoler ved behov.

Prosjektet "Vi bryr oss", med støtte fra BFT, inneholder ulike kompetansepakker, med BFT-ansatte som veiledere inn i skolene. Dette har hatt stor positiv effekt.

Ungdomsenhetens skoleteam/Dagskolen møter utagering gjennom saker på individnivå. De har verken mulighet eller ansvar for å bidra med generell opplæring. De holder imidlertid kurs for lærere, dog primært knyttet til de skoler hvor dette er tema i de sakene det samarbeides om. Ungdomsenhetens skoleteam/Dagskolen har kompetanse og kan være med og utvikle kompetansepakker på området.

Ungdom som utsettes for vold, får bistand fra skolen, helsesøster, barne- og familietjenesten og i alvorlige tilfeller gjennom prosjektet Restorative Justice, et alternativ til straff. Dette er et samarbeid mellom Konfliktrådet og politiet. Gjennom megling går voldsutøveren med på en avtale om å gjøre ting godt igjen

Trondheim kommune

og forplikter seg til å følge noen klare regler, med tett oppfølging. Dette er en meget ressurskrevende prosess.

Det finnes også gode metoder for å hjelpe ungdom som viser voldelige tilbøyeligheter. Eksempler på dette kan være sinnemestringskurs, oppfølging gjennom ungdomspakkesatsingen, ungdomsbasen, oppfølgingsteam og i alvorlige tilfeller blant annet gjennom Dagskolen.

3.3 Dagskolen

Skoleteamet ble startet 01.08.2002 og har følgende visjon:

Å skape tilhørighet og håp for ungdom med annerledes og utfordrende atferd gjennom å motivere elever, foreldre og lærere til å videreutvikle hjemmeskolen ved bruk av mangfoldige metoder.

En overordnet oppgave for Ungdomsenhetens skoleteam er å bistå skolene i forhold til kriseintervenering overfor elever med alvorlige atferdsvansker.

- Skoleteamet skal være tilgjengelig i krisesituasjoner og intervenere på kort varsel.
- Ved bruk av tiltak utenfor klassen er tilbakeføring det overordnede målet.
- Skoleteamet skal tilby skolen veiledning og oppfølging og involvere hjelpetjenesten i arbeidet.
- All henvendelse til teamet skal skje via rektor. Alle henvisninger må gis over telefon.

Skoleteamet har i årene 2004-2009 fått 50-90 årlige henvendelser fra skolene i Trondheim. På grunn av styrkingen med en 50 % stilling kan teamet også bistå på 1.-4. trinn, og antallet henvendelser har dermed økt noe. På de laveste trinnene er det nesten utelukkende bekymring knyttet til gutter med tendens til aggressiv atferd. Dagskolen tilbyr kurs for lærerne på de trinnene det er knyttet bekymringer til, som et utgangspunkt for samarbeid og tiltak. Tilbakemeldingene viser at dette har positiv effekt.

På 5.-7. trinn er det fokus på samspill og læringsmiljø. For de mest krevende tilfellene brukes Vikhammer gård som et tilbud. Det er viktig med gode overganger mellom barne- og ungdomsskolen for at elevene skal lykkes når de begynner på ungdomsskolen.

I ungdomsskolen får eleven ofte en "outsiderrolle", noe som kan medføre et stort fravær. For disse elevene vurderes det om Dagskolen kan overta hele eller deler av undervisningstilbudet.

Gjennom kursing, veiledning og skoleutviklingsprogrammer når Dagskolen et stort antall elever og lærere i forhold til å utvikle gode læringsmiljø. Med utgangspunkt i akutte situasjoner blir man også dyktigere i det forebyggende arbeidet. Dagskolen har god tilgang til psykologhjelp og sinnemestringskurs. Det er et forbedringspotensial knyttet til å samarbeide tettere med BFT på bydelsnivå.

Når det gjelder alternative undervisningsarenaer, vil det beste være om hver enkelt skole greier å legge til rette for dette selv gjennom "smågruppebaserte tiltak", i nært samarbeid med Dagskolen. Det er imidlertid fortsatt viktig å ha fokus på opplæringsplikten, med vekt på mestring og tilhørighet.

3.4 Andre yrkesgrupper inn i skolen?

Lærere som trives i jobben, som har gode relasjoner til elevene og som lærer elevene å kjenne på flest mulig områder, er nøkkelen til suksess i skolen. Lærerne må se hver elev, gi mest mulig tilpasset undervisning og stille tydelige krav.

Med ujevne mellomrom kommer ønsket om flere yrkesgrupper, f. eks. barnevernspedagoger, sosionomer m.fl., inn i skolen, yrkesgrupper med bedre utdanning i og kunnskap om å håndtere atferdsproblemer, mobbing, konflikter og omsorgssvikt. Da kan lærerne i høyere grad konsentrere seg om det de er utdannet til, nemlig å undervise.

Det sies fra rektor- og lærerhold at guttene på 1.-4. trinn er blitt mer utfordrende de senere årene. Dette kan utløse et behov for å tilsette sosiallærere også på barnetrinnet.

Bruken av andre yrkesgrupper i skolen kan på den ene siden bety at skolene får tilgang til bedre og spissere kompetanse, og at ressursene dermed utnyttes mer effektivt. Dilemmaet med dette er at det vil gi lavere lærertetthet.

4 REAKSJONER OG RETNINGSLINJER

Alle skoler har egne planer for håndtering av kriser som ulykker og plutselige dødsfall som rammer elever og ansatte ved egen enhet. Trondheim kommune har utarbeidet egne retningslinjer for trusler og vold mot ansatte. 37 av 57 skoler har i tillegg utarbeidet egne rutiner/planer for trusler og vold mot ansatte. Noen har også spesifikke planer for å forebygge vold fra enkeltelever. De øvrige skolene er kjent med og følger de kommunale retningslinjene. Det bør likevel være et mål at alle skolene utarbeider egne rutiner for hvordan de skal håndtere og følge opp utøver og offer, uavhengig av om offeret er elev eller ansatt.

For de mest ekstreme voldssituasjonene, som for eksempel terrorhandlinger og våpenbruk på en skole, har Utdanningsdirektoratet utarbeidet retningslinjer for hvordan man skal opptre i slike situasjoner.

4.1 Reaksjon mot utøver

Hovedprinsippet er at volden skal stoppes så snart som mulig, ved bruk av verbal tilsnakk eller fysisk inngripen med et minimum av maktbruk. Den voksne må opptre kontrollert, rolig og ikke-aggressivt.

Skoleansatte skal aldri vente med å gripe inn i situasjoner der en kollega blir utsatt for vold, med mindre det er fare for eget liv og helse. Da skal det umiddelbart skaffes hjelp fra andre. Det eneste målet i situasjonen er å stoppe volden, ikke å prøve å ordne opp, ikke å være pedagogisk eller prøve å oppnå forsoning.

Når volden først har inntruffet, er det viktig å gi optimal støtte overfor den eleven eller voksne som har vært utsatt. Flere voksne bør tilkalles, og ledelsen må varsles. De øvrige elevene må skjermes. Voldsutøveren må fjernes og tas hånd om. Pårørende må varsles. Hendelsen må registreres og eventuelt anmeldes.

Det skal aldri lønne seg å bruke vold, og det må reageres tydelig og konsekvent når episoder oppstår. Budskapet til skolemiljøet må være at vold ikke aksepteres. Hovedprinsippene for konsekvensene må være:

- At de er forutsigbare og kjente
- At de brukes konsekvent
- At de står i forhold til handlingen
- At de ikke er ment for å skremme eller gi utøver ubehag

Følgende reaksjonsformer er aktuelle:

Trondheim kommune

- Irettesettelse/advarsel/melding til foresatte
- Utvisning
- Anmeldelse
- Tap av goder
- Bevegelsesrestriksjoner/voksenfølge

På skolene håndteres vold utøvd av elever på ulike måter: gjennom avviksmeldinger og interne skademeldingsskjema, forespørsel om bistand fra Ungdomsenhetens skoleteam (US), bekymringsmelding til Barne- og familietjenesten (BFT), Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), barnevernet eller anmeldelse til politiet. Om skolen over tid ser tydelige volds- eller aggresjonsproblemer hos en elev, skal dette meldes til barnevernet.

4.2 Anmelde eller ikke?

Høsten 2009 var det noe uro ved enkelt trondheimsskoler knyttet til uenighet mellom rektor og ansatte om voldsepisoder skulle anmeldes eller ikke. Uroen har også medført oppslag i media. Lærere og de tillitsvalgte ga uttrykk for at de opplevde at rektorene hadde bestemt seg for at ingen episoder skulle anmeldes. Samtidig ga rektorene uttrykk for at de opplevde at lærere og de tillitsvalgte ville at de aller fleste voldsepisodene skulle anmeldes til politiet. Utdanningsforbundet og hovedverneombudet har ønsket at voldelige elever må anmeldes, mens rektorene har vært forbeholdne med dette.

Politiet oppfordrer skolene til å anmelde straffbare forhold, også om utøveren er under den kriminelle lavalderen på 15 år. Begrunnelsen er femdelt:

- For å kunne løse saken og ansvarliggjøre utøveren
- For å gi beskyttelse til den enkelte elev/voksne og signalisere forventede normer
- Konsekvent politianmeldelse vil virke forebyggende
- Innkallelse til avhør vil kunne virke preventivt i forhold til nye handlinger
- Politiet vil ved kunnskap om slike hendelser kunne sette inn forebyggende tiltak

Også lovbrudd begått utenfor skolens område og/eller utenfor skoletiden kan anmeldes av skolen når den straffbare handlingen har en tilknytning til skolen. Politiet vil vurdere omfanget av etterforskningen, og det er ikke snakk om straffeforfølgning. Politiet vil automatisk kontakte barnevernstjenesten, og de vurderer oppfølging av politiets forebyggende tjeneste. Det er politiet som avgjør graden av alvorlighet, straffens størrelse og bevisets stilling. Det er også politiet som vurderer hvorvidt forholdet bør henlegges eller ikke. Videre kan de velge å benytte konfliktård eller restorative justice.

I Trondheim kommunes retningslinjer for anmeldelse av vold, trusler og andre straffbare handlinger står det følgende under pkt. III Anmeldelse/Påtalebegjæring:

Enhetsleder/Kommunaldirektør/Rådmann skal anmelde rapporterte straffbare handlinger til politiet, med mindre det foreligger særlige grunner til å unnlate dette (rådmannens understreking). Dersom forholdet ikke blir anmeldt til politiet, skal dette begrunnes i eget dokument som arkiveres på enheten.

Særlig rektorene på barnetrinnet har valgt å forholde seg til den understrekede passusen, og har i de fleste tilfellene unnlatt å anmelde. Da retningslinjene ble laget, hadde man ikke et spesielt fokus på barn og unge. De "særlige grunnene" er aldri tatt opp til felles debatt, og det er ikke diskutert hva som skal ligge til grunn for skjønnnet. Dette har hittil vært en vurdering gjort av den enkelte enhetsleder.

Trondheim kommune

I forlengelsen av diskusjonen for og imot anmeldelse bestilte Sentralt arbeidsmiljøutvalg i Trondheim kommune (SAMU) i sak 38/09 en utredning fra et bredt sammensatt utvalg omkring retningslinjene. Utvalget besto av representanter fra: kommuneadvokaten, hovedverneombud, arbeidsmiljøenheten, politiet, rådmannens fagstab og organisasjonene. Med bakgrunn i utvalgets *Rapport om vold mot ansatte ved enhet i Trondheim kommune* vedtok SAMU i møte 22.01.10, sak 38/09 følgende:

- *Punkt III i retningslinjene er gode, og det er viktig å beholde arbeidsgivers skjønn i slike saker, fordi hver sak er unik.*
- *Det bør utarbeides en dokument-mal tilpasset enhetene, som enhetsleder bruker i sitt vurderingsarbeid. Vurderingsarbeidet skal føre til en beslutning om forholdet skal anmeldes eller ikke. Malen utformes slik at den gir enhetsleder god støtte i skjønnsutøvelsen. Den eller de fornærmede i saken skal ha innsyn i dette dokumentet.*
- *Det bør utarbeides en veileder som kan støtte enhetsleder i skjønnsutøvelsen.*
- *Det bør utarbeides et eget meldeskjema som ansatte bruker når de skal melde fra om vold, trusler og andre straffbare forhold til enhetsleder.*
- *Saken følges opp av Arbeidsmiljøenheten, som sørger for dialogen (medvirkningen) i organisasjonen. Saken bringes tilbake til SAMU.*

I bystyresak 08/2496 *Strategier for utvikling av lærerrollen* vedtok bystyret at man skulle *Praktisere anmeldelser av alle episoder som omfatter vold eller trusler mellom elever og mellom elever og personale ved trondheimsskolene*. Rådmannen mener likevel man må forholde seg til det partene er enige om, og at man derfor må holde fast ved at det utøves skjønn i hver enkelt sak der elever utøver vold.

4.3 Skjønnsutøvelse

Hver sak er unik, og man bør derfor ikke ha en hovedregel uten unntak. Både det alltid å anmelde og det aldri å anmelde blir like galt. Noen episoder er så grove at de skal anmeldes til politiet for videre oppfølging, mens i andre tilfeller er det av ulike årsaker naturlig ikke å anmelde. En god skjønnsutøvelse vil bidra til at de riktige episodene blir anmeldt.

Ut fra dette mener rådmannen det fortsatt skal være slik at det er rektor som på vegne av skolen bør anmelde. Dersom rektor ikke velger å anmelde, har den ansatte likevel en selvstendig rett til selv å levere en politianmeldelse dersom denne ønsker dette.

Ungdommens bystyre mener at anmeldelse i de fleste tilfeller er unyttig og at skolene helst bør finne en intern løsning, da skolen skal være til for alle barn og unge. Dagskolen mener at når rektorene skal utøve sitt skjønn, må denne kjenne til og tenke over at vold skyldes flere forhold: Tendens til reaktiv aggresjon, traumer, diagnoser, tilkortkomning, mobbing, hjemmeforhold, selve situasjonens forløp og det at vold er en avmaktssituasjon. Rektor må derfor legge følgende momenter til grunn for sin skjønnsutøvelse:

- Elevens alder
- Er eleven tidligere meldt til BFT, BUP eller barnevernet?
- Hva gagner den voldsutsatte best?
- Hva gagner voldsutøveren best?
- Hva gagner saken best i fortsettelsen?
- Hensynet til skole-hjem-samarbeidet
- Hensynet til medelever
- Engangs-/gjentakelsestilfelle?
- Handlingens alvorlighetsgrad
- Foresattes holdning

Trondheim kommune

- Ivaretagelse

Likeledes må rektorene ta hensyn til voldsofrenes ve og vel i vurderingen. Den som utsettes for vold, skal føle at han eller hun blir ivaretatt. Det må derfor ikke være slik at det bare er ekstremtilfellene som anmeldes. Gjentatte tilfeller av vold og/eller trusler kan være så nedbrytende at den ansatte gruer seg til å gå på arbeid.

Det synes som om noen rektorer ikke har oppfylt kravet om å utforme et eget dokument når de ikke velger å anmelde (jfr. retningslinjene). Dette vil bli innskjerpet. Likeledes synes det som om det er en viss underrapportering av voldsepisoder. Rapporteringen må gi et riktig bilde av virkeligheten. Ideelt sett bør det være løpende rapportering, slik at rådmannen og politikere til enhver tid kan få en oversikt over omfanget av vold og trusler i trondheimsskolen, samtidig som man kan studere problemet over tid for å se om det er økende eller minkende.

Rådmannen advarer mot politianmeldelse på generell basis og anbefaler en skjønnsmessig vurdering. Imidlertid bør politiet være en naturlig samarbeidspartner, og politi og skolen bør sammen diskutere om og hvordan politiet eventuelt bør brukes. Dersom en sak er av en slik art og alvorlighetsgrad at det kreves etterforskning for å komme til bunns i den, vil selvfølgelig en anmeldelse være på sin plass.

5 OPPFØLGING

I Utdanningsforbundets landsomfattende undersøkelse i 2005 svarte 57 prosent at de fikk god eller nokså god hjelp der og da. En tredjedel svarte at de fikk ingen eller liten hjelp. Over halvparten av lærerne oppga at de ikke fikk noen hjelp til å håndtere situasjonen i etterkant. Åtte av ti svarte at de fikk hjelp av kolleger. Dette kan tyde på stor åpenhet mellom kolleger, og at hjelpen foregår på uformelt plan. Bare halvparten av dem som får hjelp etterpå, nevner at ledelsen bidro i bearbeidelsesprosessen. Av dem som hadde fått hjelp, var 87 prosent fornøyd med hjelpen.

I Utdanningsforbundet i Trondheim sin undersøkelse oppga 50 prosent at de fikk hjelp til å håndtere situasjonen der og da, men hele 40 prosent svarte at de fikk liten eller ingen hjelp. 50 prosent svarte at de ikke fikk hjelp i bearbeidelsesprosessen. Også i denne undersøkelsen var kollegene den viktigste støtteressursen. 60 prosent fikk hjelp av kolleger, mens bare i underkant av 20 prosent fikk hjelp av ledelsen. Undersøkelsen sier ikke noe om hvorvidt det var ønskelig med bistand fra ledelsen. Totalt sett var tre firedeler av lærerne rimelig fornøyd med den hjelpen de fikk.

Skoleteamet erfarer at det av og til kan være noe mangelfull ivaretagelse av alle impliserte i form av debriefing. Her kan skoleteamet bidra med sin kompetanse. Alle skolene må være forpliktet til å gjennomføre slik debriefing, enten på egen hånd eller ved hjelp av skoleteamet.

6 OPPSUMMERING

Vold i skolen er en utfordring som i utgangspunktet omhandler noen få elever, men disse få kan utgjøre en alvorlig utfordring både for medelever, ansatte og som miljøfaktor i et skolemiljø. Det er ingen grunn til å tro at de retningslinjer som skisseres, skal endres vesentlig. Det er også i tråd med anbefalingene fra de som har kommet med innspill i saken. Trondheim kommune har, slik rådmannen ser det, gode rutiner for vold i skolen. Utfordringene er knyttet til de få alvorlige voldssakene og hvordan disse skal håndteres.

Det er en grunn til at enkeltpersoner utøver vold og trusler, og de bakenforliggende årsaker lar seg ikke

Trondheim kommune

alltid behandle på tradisjonelt vis. Forskning og erfaring tilsier at både selvbilde og selvtilit skapt gjennom tidlig oppvekst spiller en stor rolle i slike saker. Foreldreveiledningsprogram som ser ut til å virke godt er blant annet COPE ([Community Parent Education Program](#)) som benyttes blant annet av Laksevåg i Bergen. Dette er et rimelig program som hjelper usikre foreldre til å bli bedre på å håndtere utfordringer fra tidlig alder, det vil si fra barnehagealder og opp.

For ungdom som allerede er en utfordring, har vi i Trondheim flere gode program og tilbud, men disse ser i mindre grad ut til å fungere for den tyngste gruppen, og da spesielt for minoritetsspråklig ungdom. Dette er en nasjonal utfordring og ikke spesielt for Trondheim. Organisasjonen New Page har hatt suksess med sine tilnæringsmåter overfor tungt belastet ungdom på ungdomsskolenivå og opp til videregående. De har ikke avdeling i Trondheim. Rådmannen arbeider med å finne strategier for denne ungdomsgruppen.

Det er få skoler som har alvorlige problemer med vold, og de skolene som opplever grov vold, benytter de strategier og tilbud/tiltak rådmannen disponerer. For de fleste er dette tilstrekkelig, men enkelte ungdommer krever mer, og her har kommunen ikke tilstrekkelig kunnskap og kanskje heller ikke riktige tiltak. Dette er ikke spesielt for Trondheim. Man mangler i dag gode institusjoner som har kompetanse på kombinasjonen psykiatri, rus og kriminalitet. Når i tillegg etnisitet er en del av problemstillingen, kompliseres bildet ytterligere.

Tilstanden i trondheimsskolen når det gjelder vold mot ansatte kan oppsummeres som følger:

- Kommunen har utarbeidet retningslinjer for håndtering av vold og trusler. Rutinene for varsling, kartlegging, og oppfølging er på plass, men registreringen synes å være noe mangelfull.
- 37 av 57 skoler har utarbeidet egne retningslinjer for håndtering av vold og trusler. Det bør være et mål at alle skoler har egne retningslinjer.
- Verneombudene involveres i arbeidet med å håndtere vold og trusler gjennom skolenes Arbeidsmiljøgrupper (AMG).
- Rådmannen mener rektors skjønnsutøvelse må stå sentralt i vurderingen av hvorvidt man skal anmelde eller ikke. Det er mange forhold som må vurderes før man anmelder.
- Enhetslederne er klar over sin rolle i forhold til skjønnsutøvelse, men de er ikke flinke nok til å skrive begrunnelser når de ikke velger å anmelde.
- Retningslinjene, både de kommunale og de lokale, har skrevne rutiner for hvordan personer som utsettes for vold og truende oppførsel, skal få best mulig støtte.
- Det holdningsskapende og forebyggende arbeidet på skolene er ivaretatt, men det må være kontinuerlig, høyt fokus på dette.
- Det er behov for å utvikle system for risikovurdering av mulig voldelig adferd i læringsmiljøer som har store utfordringer.

Til tross for at bystyret i sak 08/2496 *Strategier for utvikling av lærerrollen* vedtok at man skulle *Praktisere anmeldelser av alle episoder som omfatter vold eller trusler mellom elever og mellom elever og personale ved trondheimsskolene*, mener rådmannen likevel at man må holde fast ved at det utøves skjønn i hver enkelt sak. Dette er i overensstemmelse med det partene gjennom vedtak i SAMU er enige om.

Når det gjelder formannskapetets vedtak om at *Rådmannen bes gjøre rede for ulike reaksjonsmuligheter som for eksempel konfliktråd og Restorative Justice i retningslinjene for anmeldelse av vold og trusler*, vil rådmannen understreke at dette er en del av politiets virkemidler i ulike saker. Det vil derfor ikke være naturlig at dette innarbeides som en del av rutinene som skal følges i trondheimsskolene. Intensjonene i formannskapetets vedtak ivaretas likevel gjennom at man legger til rette for et godt samarbeid

Trondheim kommune

mellom kommune og politi, der man spiller på de mange arenaene politiet rår over, uten at man nødvendigvis for enhver pris må anmelde for å få dette til.

Forslag til vedtak:

Bystyret gir sin tilslutning til rådmannens forståelse av retningslinjene for oppfølging av trusler og vold mot ansatte i Trondheim kommune. Bystyret ber likevel om at rådmannen bedrer oppfølgingen gjennom at:

1. Rådmannens rutiner for registrering av vold og trusler mot ansatte innskjerpes.
2. Alle skolene utarbeider egne, lokale retningslinjer og rutiner for håndtering av vold og trusler. Rutinene skal ha et tydelig fokus på å ivareta oppfølgingen av ansatte som utsettes for vold og trusler.

Rådmannen i Trondheim, 22.03.2010

Jorid Midtlyng
kommunaldirektør

Gunnar Wibe
rådgiver

Elektronisk dokumentert godkjenning uten underskrift

Vedlegg: Retningslinjer: Trusler og vold mot ansatte i Trondheim kommune
Retningslinjer: Anmeldelse av vold, trusler og andre straffbare handlinger mot ansatte i Trondheim kommune – retningslinjer for rapportering
Ordensreglement for elever i grunnskolen i Trondheim kommune
Oversikt over programmer som brukes i arbeidet mot mobbing og vold i Trondheim kommune
Uttalelse fra Ungdommens bystyre

... Sett inn saksutredningen over denne linja